

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.083
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці мистецтвознавства,
професорці Дундяк Ірині Миколаївні
(76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора, професора
кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка **Урсу Наталії Олексіївни**
на дисертацію **Дацюк Наталії Михайлівни**

**«Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ –
початку ХХІ століття»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і
мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація

Актуальність теми роботи.

Актуальність обраної тематики не викликає сумнівів, оскільки багато
видатних представників вітчизняного сакрального мистецтва походять корінням
з Тернопільщини, де вони жили, прославляли Україну й були активними носіями
та провідниками духовно-культурних, інтелектуальних, творчих, світоглядних
концепцій та ідей. Земля Тернопілля багата кількістю архітектурних пам'яток,
зокрема й сакральних, які мають важливе значення для української та світової
культури, позаяк Тернопільська область – одна з найбагатших в Україні. Розгляд
сакрального мистецтва регіонів, зокрема Тернопільщини, є шляхом для глибшого
розуміння ідентичності нації, її місця у гроні західноєвропейських народів.

Такі дослідження вкрай необхідні під час реставрації існуючих храмів та
будівництва нових, коли спеціалісти потребуватимуть розуміння усього

компендіуму та гармонійної єдності співіснування різних видів мистецтв у внутрішньому опорядженні церков, ансамблевості стінопису та іконостасу, продовження пошуків сучасних національних традицій в оздобленні храмів. Тому аналіз існуючого стану речей та критичні зауваження щодо найтиповіших помилок є надзвичайно важливими та актуальними.

Тема дисертації виконана в межах проблематики наукових досліджень у сфері мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та пов'язана з такими темами: «Західноукраїнський дизайн: від ар-деко до деконструктивізму» (державний реєстраційний номер 0113U006392) в питаннях сучасного церковного інтер'єру; «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571) в аспектах збереження релігійної культури і мистецтва ХХ століття.

Дослідження базується на достатньому масиві вітчизняних й закордонних неопублікованих і опублікованих документів, періодичних видань, досягненнях світової та вітчизняної мистецтвознавчої науки, іконографічних матеріалах тощо. Це дозволило дисертантці дійти висновку, що дотепер ця проблема практично мало досліджувалася, а тому, безперечно є актуальною. Достеменний розгляд джерел обумовив **мету роботи**: аналіз особливостей сакрального мистецтва в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття.

Наукова новизна отриманих результатів.

Дослідження Дацюк Наталії Михайлівни «Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття» носить науково-практичний характер, бо вперше:

- упроваджено в науковий обіг дані про маловідомі художні твори сакрального мистецтва на території Тернопільської області та митців, які творили на даних теренах.

- здійснено комплексне мистецтвознавче дослідження сакрального мистецтва на території Тернопільської області ХХ – початку ХХІ століття;

- висвітлено етапи формування та розвитку сакрального мистецтва храмів на території Тернопілля;

Практичне значення отриманих результатів. Введені дисертанткою в науковий обіг відомості про твори сакрального мистецтва, які донині були невідомі, але мають виняткове значення для історії, культури та мистецтва Тернопільського краю й України, допоможуть розширити ареал розуміння контенту як окремих видів сакрального мистецтва, так і утворять цілісну картину гармонійного внутрішнього сакруму храмів. Цінності представленої праці додає практичне значення, яке міститься в наступному:

- основні положення можуть бути використані для серйозного архітектурознавчого, культурологічного, мистецтвознавчого, історичного, краєзнавчого аналізу об'єктивної картини внутрішнього сакрального простору храмів на українських землях;
- враховані під час складання хронологічних описів та історичних довідок про архітектурну пам'ятку окремих сакральних об'єктів;
- розглянуті як достовірне іконографічне джерело (інколи єдине) для проведення консерваційних, реставраційних, відновлювальних робіт.

Відповідність дисертації профілю спеціалізованої вченої ради. Зміст дослідження Дацюк Наталії Михайлівни «Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії цілковито відповідає спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Аналіз змісту дисертації.

Дисертація містить вступ, три розділи, висновки, список джерел та додатків (275 позицій). Загальний обсяг роботи складає 199 сторінок, з них 168 сторінок основного тексту та додатків: мапа і перелік об'єктів дослідження; паспорт Троїцького собору Почаївської лаври; 96 світлин внутрішнього простору храмів.

У вступі до представленої праці дисертантка акцентує увагу на актуальності теми дослідження, формулює мету, ключові завдання розвідок, визначає об'єкт і предмет дослідження, констатує наукову новизну отриманих результатів.

Перший розділ стосується огляду літератури, де проаналізований значний пласт різноманітних джерел, що включає теоретичні напрацювання українських мистецтвознавців, узагальнюючі праці відомих науковців та дослідження локальних особливостей розвитку сакрального мистецтва на території Тернопільщини, краєзнавчої, релігієзнавчої літератури різних років тощо. Багатогранність творчої спадщини обраної теми вимагала від дослідниці кропіткої праці, насамперед у зборі та класифікації фактичного матеріалу: архівних, історичних, літературних відомостей та іконографічних зображень, котрі знайшли віддзеркалення як у тексті дисертації, так і у додатках до неї. Проаналізований список джерел в дисертаційному дослідженні вказує на те, що в роботі проведено порівняння та аналіз сучасних наукових досліджень.

Виявлено, що на території сучасної Тернопільської області бракує значного корпусу відомостей у царині сакрального мистецтва, а окремі визначні пам'ятки Тернопільського краю лишилися поза увагою дослідників, що підсилює актуальність роботи.

Другий розділ містить опис історичних та політико-суспільних процесів ХХ століття, які характеризували особливості розвитку сакрального мистецтва у храмах Тернопільщини. Проаналізовано творчість митців на Галицькій та Волинській частинах області, особливості архітектоніки та інсталяції іконостасів, монументального живопису та вітражу у просторі храмів Тернопілля першої половини ХХ ст.

У **третьому розділі** показано роль сучасних митців Тернопільського регіону в процесі духовного відродження України. Аналізуються художньо-стилістичні особливості іконописних творів кінця ХХ – початку ХХІ століття Галицької та Волинської частин Тернопільської області. Висвітлено етапи формування та розвитку сакрального мистецтва на території Тернопілля, традиційні та новаторські риси у творчості сучасних митців. Описані зразки вдалого поєднання різних видів мистецтва: художня ковка, вітраж, монументальний та станковий живопис, декоративно-ужиткове мистецтво, які наповнені символічною сакральною тематикою у відреставрованих та новозбудованих

храмах, завдяки спільній праці архітекторів, митців, вірян та священнослужителів.

Висновки.

Висновки логічно підсумовують дослідження, мають об'єктивний характер, заперечення не викликають (С. 166), адекватно розкривають зміст роботи. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що вихідна методологія є правильною, поставлені завдання реалізовані, мета досягнута, а дисертація є новою, самостійною, оригінальною і завершеною працею, виконаною на достатньому науковому рівні, з позицій сучасної методології, розв'язує важливу, недосліджену раніше проблему і є конкретним вагомим внеском у вітчизняне мистецтвознавство.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових і фахових виданнях.

Результати дослідження доведені до наукової спільноти у 15 публікаціях, з них 1 стаття – це є розділом колективної монографії; 4 – у спеціалізованих фахових виданнях України; 4 – у науковій періодиці за кордоном; 6 статей, які розкривають наукові результати дисертації тощо.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У процесі перевірки дисертації та виданих статей не було виявлено академічного плагіату, навіть часткових фабрикації, компіляції та фальсифікації. Усі посилання, які використовувала дисертантка, застосовано відповідно діючих вимог, що існують до такого характеру праць. Використані посилання на власні наукові публікації, видання окремих авторів, нормативні документи та інші джерела. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

У всіх принципових питаннях немає суттєвих розбіжностей з автором дослідження. Втім є деякі побажання і зауваження:

- Дискусійним видається надто сильне акцентування у Розділі 1. (С. 28) на окремих джерелах щодо кераміки Івана Левинського, які мають лише опосередковане відношення до предмету дослідження.

- Найбільш серйозним зауваженням є те, що в аналізі складових внутрішнього простору храмів акцентується увага на художньо-стилістичних ознаках (С. 117) і не беруться до уваги і не проаналізовані композиційні особливості архітекtonіки віттарів, іконостасів, вітражів і т. і.

- Вважаємо, що робота виграла би від часткової зміни структури. Чи не варто було здобувачці, виходячи з логіки предмету дослідження, подати у третьому розділі окремим підрозділом інформацію про найвідоміших сучасних митців?

- Невиправдано мало уваги приділено храмам римо-католицької конфесії, адже Тернопілля налічує західноєвропейські об'єкти сакрального зодчества, що мають загальносвітову цінність, навіть у самому Тернополі. Це велика кількість матеріалу для всебічного аналізу обраної теми. У якості побажання для дисертантки: розвинути тему у докторській дисертації.

- Викликає подив, що у підрозділі 3.2. (С. 138) до аналізу не включено іконостас тернопільської церкви апостола Петра, яка відома на всю Україну своїм найбільшим вертепом та оригінально вирішеним інтер'єром.

- Текст містить багато однакових слів, що знаходяться поряд, хоча цілком можливо було їх замінити на синонімічні аналоги.

Проте, висловлені зауваження та недоліки не применшують сумарну позитивну оцінку дослідження. Варто відмітити, що представлена дисертація вирішує важливі наукові проблеми в галузі мистецтвознавчої діяльності та є певним досягненням у вітчизняній гуманітарній науці. Особливої уваги заслуговують додаткові матеріали, які наочно демонструють позиції і положення, винесені дисертанткою на захист, і підтверджують наукову цінність роботи. Це свідчить про ґрунтовний науковий підхід до проблеми дослідження і додає вірогідності висновкам.

Висновок. Піддаючи аналізу дисертацію Н. М. Дацюк «Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття» можна стверджувати, що дисертантка проявила якості наполегливої дослідниці, яка протягом тривалої і цілеспрямованої роботи створила цілісну, цілковито

